

'Rechtspraak moet wennen aan nieuwe techniek'

Een voorstel voor een nieuwe ingrijpende af luisterwet zet het privacydebat in Nederland weer op scherp. Maar prof.dr. Nico van Eijk, directeur van het Instituut voor Informatierecht en hoogleraar Informatierecht, denkt dat rechters het gebruik van gegevens in goede banen zullen leiden. 'Ik ben voorstander van een speciale kamer bij de rechtbank voor aftapverzoeken.'

Bovendien zijn rechters lang niet altijd technisch onderlegd, waardoor ze de impact van nieuwe technische opsporingsmethoden moeilijk kunnen inschatten.

'Dat is inderdaad soms het geval. Daarom ben ik voorstander van de oprichting van een speciale kamer voor verzoeken tot aftappen en het verzamelen van gegevens bij de rechtbank in Den Haag. De landelijke overheid en de veiligheidsdiensten zitten daar, daarom ligt de rechtbank Den Haag voor de hand. Ook op andere gebieden zijn er ge-

'In de praktijk vallen sommige zorgen vanzelf weg, omdat gebruik van gegevens simpelweg oneconomisch blijkt'

specialiseerde rechters. Die rechters kunnen experts vragen om advies en zo steeds meer ervaring en kennis vergaren. Uiteindelijk heb je dan veel expertise over een belangrijk onderwerp. Dat voorkomt het zogenoemde *rubber stamping*, waarbij rechters toestemming geven zonder te kijken wat ze precies doen.'

Met de nieuwe inlichtingenwet lijkt het juist alsof de overheid zijn bevoegdheden verbreedt en ook onschuldige burgers kan aftappen. Hoe komt het dat de overheid daarmee wegblijft?

'Het vinden van een juridische balans, ontdekken welke privacybrekende maatregel gepast is in welke situatie, is geen eenvoudige zaak en kan niet aan de regering alleen overgelaten worden. Dat moet gebeuren via een systeem van *checks and balances*, waarbij toezichthouders, de rechter en deskundigen betrokken zijn. Ik voorzie dat we de komende jaren ook die kant op gaan.

E
T
O
D
Q

Informatie is macht. En nu we dankzij alle digitale apparaten dag en nacht informatie de wereld insturen, kunnen bedrijven en overheden die gebruiken om hun macht te vergroten. Het is voor hen dan ook verleidelijk om zulke *big data* in te zetten voor allerlei marketing- of opsporingszaken. Daar kleven echter risico's aan op privacygebied. Niet voor niets waarschuwde de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid voor een slordige analyse van big data. Het verzamelen van gegevens houden we niet meer tegen, maar voorkom dan in ieder geval het trekken van verkeerde conclusies door gebrekkige verwerking, benadrukte de raad vorige maand.

Dat er niets aan dat verzamelen van gegevens is te doen, werd nog eens bevestigd toen de ministers Ronald Plasterk en Ard van der Steur het aftappen van de kabel toestonden in hun voorstel voor de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Dat noemt de regering het 'techniekneutraal' maken van de wet. De oude wet noemde namelijk specifieke technologie als telefoons, terwijl het nieuwe wetsvoorstel de manier van communiceren vager houdt. Daarmee is deze wet ruimer inzetbaar, ook bij toekomstige innovaties. Kritiek vooraf, dat dit onschuldige burgers zou treffen, legden de ministers naast zich neer.

Er is, kortom, weer een hoop te doen over privacy. Het grondrecht, het idee dat wij niet in een surveillancestaat leven en dat bedrijven niet alles over ons

weten, lijkt op de helling te staan. Maar dat is misschien toch niet zo, stelt prof.dr. Nico van Eijk, directeur van het Instituut voor Informatierecht in Amsterdam en hoogleraar Informatierecht aan de Universiteit van Amsterdam. Echter en toezichthouders zullen – uiteindelijk – het gegevensgebruik in goede banen leiden.

Hoe komt u erbij dat het goed komt? De trend tot nu toe is meer privacyinbreuk, zonder enige bescherming of toezicht.

'Dat is onzin. Ik zie dat de jurisprudentie volop in ontwikkeling is. Rechters baseren zich op Europese verdragen die mensenrechten beschermen, en leggen zo overheden aan banden of geven aan wat de grenzen voor regelgeving zijn. Zo hebben rechters

aangegeven dat voorafgaande toestemming is vereist voor het aftappen en dat dit in beginsel door een onafhankelijke rechter moet gebeuren.'

De overheid moet daar over het algemeen liever niets van hebben. Toestemming vragen aan een rechter kost tijd, terwijl haast is geboden als de nationale veiligheid op het spel staat.

'Opnieuw: onzin. Rechters kunnen binnen enkele uren een beslissing nemen. En anders is er altijd een noodgevalregeling waarbij de rechter achteraf beoordeelt. Maar dergelijke situaties zijn uitzonderlijk, en je moet van een uitzondering niet de regel maken. Dat gezegd hebbende, er zijn nog wel problemen met de privacyregels. Het verzamelen van gegevens gebeurt nog steeds met een zekere willekeur en zonder concreet doel. Daarvoor zijn overheden al verscheidene malen op de vingers getikt, maar het helpt nog niet genoeg. Hetzelfde geldt voor bedrijven. En de regelgeving is vaak zo gecompliceerd dat die moeilijk is te snappen door een kleine webwinkel of vrijwilliger die de website van de hockeyclub beheert.'

De Hoge Raad in Den Haag.

Het aanpassen van de regelgeving is stroperig en kan jaren duren.

‘Natuurlijk, maar mensenrechten, ook op het gebied van informatierecht, zijn al meer dan vijftig jaar oud en werken nog steeds goed als richtlijn. Het is niet nodig constant nieuwe gedetailleerde wetjes te bedenken, het kan ook veel algemener. Daarom is de nieuwe inlichtingenwet ook interessant. Het argument van Plasterk was dat die wet achterliep en nu techniek-neutraal is gemaakt. Op zich is daar wel wat voor te zeggen. We kunnen niet voorspellen wat de technologie gaat brengen. Maar de andere kant van de medaille is dat we daarom ook extra zorgvuldig moeten zijn wanneer we nieuwe technologie willen toepassen. Niet zomaar alles doen om-

‘Een speciale kamer bij de rechtbank in Den Haag voor verzoeken tot aftappen en het verzamelen van gegevens zou verstandig zijn’

dat het kan, maar telkens vragen: is het redelijk, willen we dit wel? Overigens vallen in de praktijk sommige privacyzorgen vanzelf weg, omdat blijkt dat het simpelweg oneconomisch is. Dit was een belangrijke reden waarom men in de VS is gestopt met het grootschalig verzamelen van bepaalde telecommunicatiegegevens. Het leverde te weinig op; er werd geen aanval voorkomen. Ik ga ervan uit dat ook de Nederlandse veiligheidsdiensten proberen hun krappe budget zo efficiënt mogelijk in te zetten.’

Dus geld is belangrijker dan informatie?

‘Geld is altijd een belangrijke drijfveer. Dat zul je ook zeker zien bij bedrijven, de andere grote verzamelaars van gegevens. Die willen veel informatie hebben, maar zullen zich ook steeds moeten afvragen of het wel wat oplevert. De risico’s, zoals datalekken, gaan in de afweging een steeds grotere rol spelen.’

Moet de consument niet weten wat er allemaal met zijn gegevens gebeurt? Zomaar iemands gegevens gebruiken is niet goed.

‘Waarom vinden we dat iemand zonder veel kennis over wát er precies met de gegevens gebeurt, al die privacykeuzes zelf moet maken? Als ik

boodschappen doe of een auto koop, ga ik er ook van uit dat de inkoper of fabrikant ervoor zorgt dat er niets raars mee aan de hand is. Op eenzelfde manier moet het met privacygevoelige gegevens gaan. Wij moeten ervan uit kunnen gaan dat bedrijven zich inhouden, instaan voor hun producten en hun klanten niet misleiden.’

Tot nu toe is het tegendeel waar. Zeker voor internetgiganten als Google en Facebook, die alles verwerken en winst halen uit het tot in het fijnste detail kennen van de gebruikers.

‘Maar het zijn juist ook deze grote bedrijven die zich in de regel houden aan de wet, met name aan de Amerikaanse. Beter dan de start-ups. Het is belangrijk dat buitenlandse bedrijven zich het Europese ‘privacygevoel’ ook eigen maken en goed geworteld raken in de Europese samenleving, bijvoorbeeld doordat zij investeren in R&D. Veel problemen die we verbinden aan privacy, gaan eigenlijk over verantwoorde bedrijfsvoering en bescherming van consumenten. Bedrijven moeten een betrouwbaar product leveren, en als dat niet gebeurt, moet het bedrijf daarop worden aangesproken. Dat hoeft dan niet meteen hoogdravend over privacy met een grote P te gaan. Het is best mogelijk dat mensen tot op zekere hoogte aan hun privacy een prijskaartje willen hangen, in ruil voor korting of iets dergelijks. Maar daar moet wel een ondergrens aan zitten.’

Waar ligt die grens?

‘Bij verzekeringen bijvoorbeeld. Verzekeraars denken met big data individuele, op maat gemaakte polissen te kunnen leveren. Maar tegelijkertijd wordt verwacht dat verzekeraars ook solidariteit als factor meenemen. Komt die onder druk te staan, dan kan de overheid ingrijpen en verzekeraars beperkingen opleggen. Onbeperkt gegevens doorverkopen aan derden is mijn inziens ook niet acceptabel, omdat de controle snel zoek raakt. Een beetje paternalisme van de overheid, die zulke praktijken beperkt of tegengaat, is daarin helemaal niet verkeerd.’

Ondertussen weet de overheid zelf ook niet hoe ze verantwoord ermee kan omgaan.

‘Zolang ze steeds beter doorkrijgt waar de grens ligt en de rechtspraak dat ook duidelijk aangeeft, zal dat groeien. Uiteindelijk ontdekt ook de overheid, misschien tegen wil en dank, dat het mogelijk is om wel genoeg, maar tegelijkertijd ook niet te veel data te verzamelen en te gebruiken.’